

УДК 347.181

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2020.38.204133>

Д. А. Рогозін, студент бакалавріату міжнародно-правового факультету
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
вул. Динамівська, 4, Харків, 61023, Україна
e-mail: d.rohozin@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1300-847X>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ СВІДОЦТВ ПРО ДЕРЖАВНУ РЕЄСТРАЦІЮ АКТІВ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ, ВИДАНИХ НА ТЕРИТОРІЇ ОКРЕМИХ РАЙОНІВ ДОНЕЦЬКОЇ І ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ

Стаття присвячена проблемним аспектам визнання автентичності офіційними органами влади України документів, виданих на територіях, що з 2014 року перебувають у статусі тимчасово непідконтрольних. Актуальність теми зумовлюється фактом того, що на зазначених територіях проживає близько 14 % населення України, цивільний стан яких є мінливим та, неодмінно, потребує регулювання з боку компетентних органів. До того ж, ця тема, на жаль, донині майже не була висвітлена дослідниками у галузі цивільстики. Незважаючи на це, в роботі проаналізовано дві статті, в яких розглянуто окремі аспекти щодо правового статусу дитини, народженої поза закладом охорони здоров'я. Метою та основним завданням роботи є висвітлення проблемних питань, що постають у процесі легалізації документів, які посвідчують зміни в цивільному стані громадян та пошук найдоцільніших шляхів їх вирішення. В межах статті такі проблеми виявлені. Запропоновані шляхи їх розв'язання, зокрема на основі створення єдиної спеціальної комісії з посвідчення змін цивільного стану, що сталися на непідконтрольних територіях.

Ключові слова: цивільне право, цивільний стан осіб, акт цивільного стану, свідоцтво про народження, свідоцтво про смерть, окремі райони Донецької та Луганської областей України, Намібійські винятки.

Постановка проблеми. У світлі подій, що розгортаються на сході України, протягом останніх 6 років, гостро постає питання щодо необхідності регулювання правових відносин, що стосуються цивільного стану громадян, які залишилися на тимчасово окупованих територіях окремих районів Донецької та Луганської областей України (далі – ОРДЛО). Особливо важливим, з цього приводу, є питання щодо легалізації документів, отриманих на територіях ОРДЛО, що підтверджують зміни в цивільному стані таких громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема визнання на території України зазначених категорій документів є досить новою для сучасної науки цивільного права України та майже не розглядалася у працях вітчизняних науковців. Однак, окремі аспекти легалізації документів можемо знайти в працях С. Чаплі, І. Горіславської, Л. Черненко, Л. Красицької, Б. Левківського та інших дослідників.

Зокрема можна відзначити роботу Л. Красицької, в якій детально висвітлено особливості, що стосуються підтвердження факту народження дитини поза закладом охорони здоров'я розташованим в Україні [1].

Слід також звернути увагу на роботу І. Горіславської у співавторстві із Б. Федчуком. У статті здійснено глибинний аналіз законодавчих актів, що регламентують особливості проведення державної реєстрації актів цивільного стану громадян та акцентована увага на проблемних аспектах, що стосуються видачі свідоцтва про народження дитини [2].

Метою цієї статті є визначення основних проблем, що виникають у процесі підтвердження компетентними органами України документів виданих на території ОРДЛО та пошук раціональних шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Виходячи із положень Указу Президента України № 32/2019 від 07.02.2019 «Про межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх тери-

торій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях» – офіційна українська влада на даний момент не контролює території зазначені в Указі, про що відомо [3]. Але на цих територіях продовжують проживати громадяни України, які вступають між собою у відносини цивільно-правового характеру. Так за даними досліджень та відомостями Державної служби статистики України, на тимчасово непідконтрольних територіях в Донецькій та Луганській областях проживає близько 6,1 мільйони громадян, що складає аж 14,3 % від загальної кількості населення України, про що можемо дізнатися з [4]. Особливо важливими в такому контексті є відносини з питань реєстрації актів цивільного стану громадян. У зв'язку зі збройною агресією із боку Російської Федерації, відділи державної реєстрації актів цивільного стану з 2014 року були вимушено переміщені на підконтрольну Україні територію. Їхні повноваження на тимчасово непідконтрольних територіях з цього моменту виконуються органами реєстрації цивільного стану ОРДЛО.

Очевидним є те, що документи, які видаються на території ОРДЛО – не відповідають і не можуть відповідати нормам українського законодавства щодо реєстрації актів цивільного стану, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) №1025 від 10.11.2010 «Про затвердження зразків актових записів цивільного стану, описів та зразків бланків свідоцтв про державну реєстрацію актів цивільного стану». Не дивлячись на це, такі акти просто не можуть ігноруватися офіційними органами влади України, оскільки саме вони слугують єдиним можливим, за даних обставин, джерелом та інструментом регуляції відносин у сфері цивільного стану для громадян України, що опинилися на тимчасово непідконтрольних територіях [5].

На даний момент відносини у сфері реєстрації фактів народження та смерті громадян України на території ОРДЛО регулює ряд нормативних актів, центральне місце серед яких займає Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях», у частині 3 статті 2 якого прямо зазначено, що будь-який документ, виданий в ОРДЛО є недійсним з юридичної точки зору та, відповідно, не створює жодних правових наслідків. До виключень з цього положення віднесено лише документи, що підтверджують факт народження або смерті, що мали місце на територіях ОРДЛО [6].

Оскільки положеннями Закону дозволено визнання лише вищезазначених категорій документів – розглянемо процедури підтвердження цих актів по черзі. По-перше, з'ясуємо, яким чином можна підтвердити факт народження дитини з непідконтрольної території в Україні. Згідно положень частини 4 статті 13 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» визначені 2 можливі варіанти посвідчення зазначеного юридичного факту: або шляхом подання документів до медичної консультаційної комісії з подальшим зверненням до органу реєстрації актів цивільного стану, або другим шляхом – у судовому порядку. Розберемо детально кожен з варіантів [7].

Перший варіант, що передбачає звернення до спеціальної комісії, з'явився не так давно, – коли КМУ прийняв Постанову «Про внесення змін до Порядку підтвердження факту народження дитини поза закладом охорони здоров'я», якою фактично прирівняв народження дитини на територіях ОРДЛО до народження поза лікарняним закладом [8].

Згідно внесених до постанови змін, мати дитини або особа, що її представляє повинна подати до комісії, сформованої Міністерством охорони здоров'я України спільно із Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України (далі – комісія), набір документів, до якого входять:

- 1) документи, що посвідчують особу матері;
- 2) медичні виписки;
- 3) результати ультразвукових досліджень під час вагітності;
- 4) інші документи, що доводять факт народження дитини.

Після цього зазначена комісія направляє матір разом із дитиною на огляд до закладу охорони здоров'я на підконтрольній території. Лікарняний заклад в свою чергу видає довідку, на основі якої комісія протягом двох днів повинна сформулювати своє рішення,

що передається до органу реєстрації актів цивільного стану та на основі якої видається свідоцтво про народження українського зразку. Слід також зазначити, що в Порядку визначені дії комісії на випадок, якщо мати не має змоги прибути на підконтрольну територію. В такому випадку комісія повинна направити лікарів на непідконтрольну територію. Очевидним є те, що цей пункт не використовується через обґрунтовані побоювання лікарів із підконтрольних територій стати жертвами репресій на територіях ОРДЛО [8].

Другим варіантом є судовий розгляд справи. Мати новонародженої дитини звертається до відділу державної реєстрації актів цивільного стану на підконтрольній Україні території із заявою про видачу свідоцтва про народження на основі довідки, виданої медичним закладом з території ОРДЛО. На таке звернення вона неодмінно отримує відмову від органу реєстрації. Наступним кроком у цьому процесі є подання позовної заяви на дії органу реєстрації актів цивільного стану до суду, який повинен вирішити, чи є ця «довідка» підставою для видання свідоцтва про народження українського зразку [7].

На перший погляд, більш зручним та таким, що мінімізує навантаження на судову систему – є перший варіант (звернення до комісії), однак на практиці громадяни надають перевагу судовому шляху отримання документа, оскільки суди здебільшого розглядають такі справи протягом одного дня, в той час як комісії для здійснення цих дій надається строк від двох до десяти днів. Питання швидкості розгляду є дуже важливим для громадян, які не мають житла на підконтрольній території та приїжджають лише для отримання жаданого документа [9].

Процедура судового розгляду зазначеної категорії справ вочевидь не є раціональною та підвищує і без того велике навантаження на судову систему України. Задля вирішення цієї проблеми пропонується реформувати діяльність комісій, а саме:

1) Скоротити строки розгляду заяви до одного робочого дня. Таке введення стане в нагоді громадянам, які намагаються отримати документи про народження якнайшвидше та повернутися додому в той же день, оскільки не мають житла на підконтрольній території або не мають достатньої кількості грошей, щоб винаймати таке житло на довгий строк.

2) Не направляти матір із дитиною окремо до лікарського закладу, а проводити їх огляд одразу при розгляді справи комісією, включивши профільних лікарів до її складу.

3) У підконтрольних містах, в яких функціонують комісії об'єднати їх, де це можливо, із органами реєстрації актів цивільного стану. Таке нововведення нейтралізує необхідність надіслання висновків лікарської комісії до органу реєстрації поштою, що в наших реаліях може тривати достатньо довго.

4) Організувати, хоча б раз на тиждень, виїзні засідання комісії на контрольних пунктах в'їзду-виїзду на межі з непідконтрольними територіями.

5) У випадках, коли матір з об'єктивних причин не може виїхати на підконтрольну територію, надавати повноваження з видачі таких довідок лікарям зі складу Міжнародного Комітету Червоного Хреста, які мають вільний доступ до непідконтрольних територій та користуються на них недоторканністю, оскільки є представниками міжнародної організації [10].

Тепер, коли питання щодо вдосконалення діяльності комісії із підтвердження народження, розглянемо проблемні аспекти підтвердження смерті фізичної особи, що сталася на непідконтрольних територіях. Згідно положень статті 17 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» видача свідоцтва про смерть особи проводиться реєстраційними органами або на підставі довідки, виданої закладом охорони здоров'я, або ж на основі рішення суду щодо встановлення факту смерті особи чи оголошення її померлою. Розглядаючи випадки практичного застосування зазначеної норми відносно осіб, що померли на непідконтрольних територіях, дійдемо висновку що ця процедура дуже схожа із процесом підтвердження факту народження дитини і здійснюється, в даному випадку, виключно через суд. Родичі померлого так само повинні звернутися до органів реєстрації актів цивільного стану із довідкою медичної установи з території ОРДЛО. Реєстраційний орган надає письмову відмову щодо видачі свідоцтва про смерть, яку

родичі, разом із позовом про визнання факту смерті особи, подають до суду. Детально розглянувши всі обставини, суд, як правило, виносить позитивне рішення, яке надається державним реєстраційним органам та на основі якого видається свідоцтво про смерть. Така процедура також утворює зайве навантаження на українські суди [7].

Слід зазначити, що восени 2019 року український уряд намагався прийняти постанову щодо імплементації до українського законодавства положень так званих «Намібійських винятків», сформульованих у своїй практиці Міжнародним судом ООН, в контексті окупації Південною Африкою територій Намібії. Основним положенням «винятків» є те, що незважаючи на очевидність невизнання всіх актів виданих країною-окупантом від імені або щодо окупованої країни, такі обмеження не можуть бути застосовані щодо документів, що стосуються цивільного стану громадян [11].

Зазначена постанова, все ж таки, урядом прийнята не була. В її положеннях передбачалося, що українськими органами реєстрації актів цивільного стану будуть напряму, без попереднього схвалення судом, визнаватися довідки щодо народження та смерті осіб, видані на непідконтрольних територіях. У випадку ухвали такої постанови мала би місце одразу низка не зовсім виправданих ризиків. Серед них питання щодо можливих маніпуляцій кількістю народжених або померлих громадян із боку органів ОРДЛО, що в подальшому може вплинути на інформацію, що знаходиться в Державному реєстрі виборців. Такі дії ставлять під загрозу демократичний процес виборів в Україні. Також виникають питання щодо того, на яких бланках органи ОРДЛО будуть видавати такі документи. Адже для того щоб переконатися у їх автентичності реєстраційним органам буде потрібно звірити їх зі зразками оформлення документів та гербовими печатками органів ОРДЛО, до яких українська влада доступу не має.

Висновки і пропозиції. Таким чином, можна зазначити, що незважаючи на вкрай складний характер цивільних відносин на тимчасово непідконтрольних територіях, офіційна українська влада не повинна ігнорувати процес їх регулювання, а навпаки – мусить вчиняти щонайактивніших дій для забезпечення прав громадян на території ОРДЛО. Рациональним вирішенням ситуації щодо легалізації виданих на непідконтрольних територіях документів, що підтверджують зміни в цивільному стані громадян, – є запровадження єдиних комісій, які б всесторонньо розглядали питання як народження, так і смерті громадян, протягом щонайменших строків. Це та зазначені вище нововведення суттєво б зменшили навантаження на судову систему та полегшили б життя тисячам таких же повноправних українців, які опинилися в непростих життєвих обставинах.

Список використаної літератури

1. Красицька Л. В. Визначення походження дитини від матері. Вісник ХНУВС. 2017. № 3 (78). С. 172–180.
2. Горіславська Л. В. Окремі питання правового регулювання реєстрації актів цивільного стану. Порівняльно-аналітичне право. 2016. № 1/2016. С. 95–97.
3. Про межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях: Указ Президента України від 07.02.2019 р. № 32/2019. Офіційний вісник Президента України. 2019. № 3. Ст. 38.
4. Скляр В. Чисельність та етномовний склад населення не підпорядкованих Україні територій Донецької та Луганської областей. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2018. № 5. С. 254–278.
5. Про затвердження зразків актових записів цивільного стану, описів та зразків бланків свідоцтв про державну реєстрацію актів цивільного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.11.2010 р. № 1025. Офіційний вісник України. 2010. № 86. Ст. 3026.
6. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях: Закон України від 18.01.2018 р. № 2268-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 10. Ст. 54.
7. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 р. № 2398-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 57. Ст. 509.
8. Про внесення змін до Порядку підтвердження факту народження дитини поза закладом охорони здоров'я: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.12.2017 р. № 1004. Урядовий кур'єр. 2017. № 247.
9. Попов М. Народжений в «Л-ДНР»: Три шляхи оформлення дітей в Україні. Регіональний портал Донбасу «Донецкие новости». 2018. URL: <https://dnews.dn.ua/news/663844>.

10. Statutes of the International Committee of the Red Cross. International Committee of the Red Cross official website. 2017. URL: <https://www.icrc.org/en/document/statutes-international-committee-red-cross-0>.
11. Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970). International Court of Justice official website. 1970. URL: <https://www.icj-cij.org/en/case/53>.

References

1. Krasytka, L. V. (2017). Determining the origin of a child from a mother. Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs, 3 (78) [in Ukrainian].
2. Horislavska L. V., & Fedchuk B. (2016). Some matters of legal regulation of civil registration. Comparative analytical law, 1/2016 [in Ukrainian].
3. Decree of the President of Ukraine on borders and the list of areas, cities, settlements and villages, parts of their territories, temporarily occupied in Donetsk and Luhansk regions № 32/2019. (2019, February 07). Ofitsiyni visnyk Prezidenta Ukrainy, 3, 38 [in Ukrainian].
4. Skliar V. (2018). The number and ethnolinguistic structure of the not subordinate territory of Donetsk and Lugansk regions to Ukraine. Scientific notes, 5 [in Ukrainian].
5. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on the statement of samples of act records of civil status, descriptions and samples of forms of certificates on the state registration of acts of civil status № 1025. (2010, November 10). Ofitsiyni visnyk Ukrainy, 86, 3026 [in Ukrainian].
6. Law of Ukraine on the peculiarities of the state policy on ensuring the state sovereignty of Ukraine in the temporarily occupied territories in Donetsk and Luhansk regions № 2268-VII. (2018, January 18). Vidomosti Vrekhovnoi Rady Ukrainy, 10, 54 [in Ukrainian].
7. Law of Ukraine on state registration of civil status acts № 2398-VI. (2010, July 01). Vidomosti Vrekhovnoi Rady Ukrainy, 57, 509 [in Ukrainian].
8. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on modification of the Procedure for confirmation of the fact of birth of the child out of a health care institution № 1004. (2017, December 06). Uriadovyi kurier, 247 [in Ukrainian].
9. Popov M. (2018). Born in «L-DNR»: Three ways of registration of children in Ukraine. Regional portal of Donbass «Donetsk news». URL: <https://dnews.dn.ua/news/663844> [in Russian].
10. Statutes of the International Committee of the Red Cross (2017). International Committee of the Red Cross official website. URL: <https://www.icrc.org/en/document/statutes-international-committee-red-cross-0>.
11. Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970). International Court of Justice official website. URL: <https://www.icj-cij.org/en/case/53>.

Стаття надійшла 07.05.2020 р.

Д. А. Рогозин, студент бакалавриата міжнародно-правового факультета
 Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого
 ул. Динамовская, 4, Харьков, 61023, Украина
 e-mail: d.rohozin@gmail.com
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1300-847X>

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЛЕГАЛИЗАЦИИ СВИДЕТЕЛЬСТВ О ГОСУДАРСТВЕННОЙ РЕГИСТРАЦИИ АКТОВ ГРАЖДАНСКОГО СОСТОЯНИЯ, ВЫДАННЫХ НА ТЕРРИТОРИИ ОТДЕЛЬНЫХ РАЙОНОВ ДОНЕЦКОЙ И ЛУГАНСКОЙ ОБЛАСТЕЙ УКРАИНЫ

Резюме

Статья посвящена проблемным аспектам признания аутентичности официальными органами власти Украины документов, выданных на территориях, которые с 2014 года пребывают в статусе временно неподконтрольных. Актуальность темы обусловлена фактом того, что на данных территориях проживает около 14 % населения Украины, гражданское состояние которых переменчиво и, непременно требует регулирования со стороны компетентных органов. К тому же, данная тема, к сожалению, до сих пор практически не рассмотрена учеными-цивилистами. Несмотря на это, в работе проанализированы две статьи, в которых рассмотрены отдельные аспекты, касающиеся правового статуса ребёнка, рождённого вне учреждения здравоохранения. Основной целью

работы является выявление проблемных вопросов, возникающих в процессе легализации документов, подтверждающих изменения гражданского статуса лиц, а также поиск целесообразных путей их решения. В рамках статьи таковые проблемы выявлены. Предложены варианты их решения, в частности на основе создания единой специальной комиссии по подтверждению изменений гражданского статуса, которые произошли на неподконтрольных территориях.

Ключевые слова: гражданское право, гражданское состояние лиц, акт гражданского состояния, свидетельство о рождении, свидетельство о смерти, отдельные районы Донецкой и Луганской областей Украины, Намибийские исключения.

D. A. Rohozin, Undergraduate student of the International Law Faculty
Yaroslav Mudryi National Law University
Dynamivska Street, 4, Kharkiv, 61023, Ukraine
e-mail: d.rohozin@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1300-847X>

ACTUAL PROBLEMS OF LEGALIZATION OF VITAL RECORDS, ISSUED IN THE TERRITORY OF SEPARATE DISTRICTS OF THE DONETSK AND LUHANSK REGIONS OF UKRAINE

Summary

The article is devoted to the problematic aspects of recognition of authenticity by the official authorities of Ukraine of documents issued in territories that, since 2014, have been in the status of temporarily occupied and uncontrolled.

The relevance of the topic is based on the fact that about 14 % of the population of Ukraine lives in these territories. Their civil status is changeable and certainly need to be regulated by the competent authorities. Particularly relevant in such conditions is obtaining certificates of birth and death of the Ukrainian sample for the subsequent exercise by citizens of their civil rights.

This topic, unfortunately, still hardly considered by scientists both in Ukraine and abroad. Despite this, two articles that examine individual aspects regarding the legal status of a child born outside a healthcare institution are analyzed in the article. According to the current legislation, a child born in uncontrolled territories is equated with a child born outside the maternity hospital.

The main goal of the work is to identify problematic issues that arise in the process of legalizing vital records of individuals, as well as finding appropriate ways to solve them.

Within the framework of the article, such problems have been identified. Among them: the congestion of the judicial system, due to the lack of proper regulation of the work of the commissions, that should confirm the facts of birth in uncontrolled territories. And if the government of Ukraine tried to organize a special mechanism to legalize a birth certificate issued in the territory of certain regions of the Donetsk and Lugansk regions of Ukraine, then confirmation of a death certificate of this kind is possible only through a court.

In the paper are proposed options for solving such problems. In particular, it is proposed the creation of a single special commission to confirm changes in civil status that have occurred in uncontrolled territories, as well as the organization of offsite meetings of this commission at checkpoints of entry and exit to uncontrolled territory with the participation of physicians from international organizations such as the International Committee of the Red Cross. There are also proposals for the integration and cooperation of the work of such single special commissions with the registration authorities of Ukraine. All these ideas are aimed at accelerating the process of confirming the mentioned documents and reducing the load on the judicial system. The article also discusses the possibility of applying the provisions of the Namibian exceptions in Ukrainian realities.

Keywords: civil law, civil status of persons, vital record, birth certificate, death certificate, certain areas of the Donetsk and Lugansk regions of Ukraine, Namibian exceptions.